

ASKLEPIOS SZOBRA A NEMZETI MÚZEUMBAN.

1865 óta áll a Nemzeti Múzeum lapidáriumában egy kis márvány szobrocskák,¹ melylyel eddig senki sem foglalkozott behatóbban. Rómer Flóris röviden ismertette ábra kíséretében,² de művészettörténeti szempontból nem méltányolta. A Duna főenyében Ó-Szönyön (Bregetio) találtak meglehetősen megcsontult állapotban. A feje hiányzik, jobb karja válon alul letörött s a lábfejek is csonkák. A szobrocskák, melynek egész magassága csak 38 cm, két darabba törve került elő. Derékon alul látható az összetapasztás nyoma. A bot, melyre jobb hónaljával támaszkodik s a reá tekergődző kígyó rögtön elárulják, hogy Asklepiossal van dolgunk. Így szokták ábrázolni a gyógyítás istenét az attikai polgár kedvelt állásában,³ a mint szentelt állatával a kígyóval foglalatoskodik, avagy békés, szelid nyugalommal tekint maga elé.

A mi kis szobrunk valószínűleg Bregetio valamelyik szentélyét díszítette, mint fogadalmi ajándék. Az életnagyságon alul való szobrok gyakran szerepeltek mint fogadalmi ajándékok úgy a római, mint a görög templomokban.⁴ Az ó-szönyi Asklepios-szobrocskák érdekességét és fontosságát nem a művészi munka jelessége, a fényes kidolgozás adja meg, hanem az, hogy motivumában a görög művészet egy nagyhírű remekére nyulik vissza, melyről Polybios is megemlékezik s melyről több másolatot ismerünk. Érdekes jelenség ez és jellemzően világítja meg a római tartományok művészi életét. Ujabb bizonyága annak, a mit már több ízben hangsúlyoztak, hogy önálló római művészet nem létezik. A római vallási élet kultuszszobrai görög mintaképek nyo-

¹ Anyaga: nyers, szemcsés, sárgás márvány.

² Arch. Közl. 1866. VI. k. 152. l.

³ V. ö. a Parthenon friczenek domborműveit. Az agg athenei polgárok, kikben valószínűleg az athenei philack heroszait látjuk, mind így hónaljuk alá támasztott botra nehezdedve jelennek meg. (L. Aravantipulos: Die attischen Phylenheroen am Parthenonfries, Ath. Mitt. 1906. S. 39.)

⁴ V. ö. Furtwängler: Originalstatuen in Venedig S. 281. ff.

mán készültek, valamennyien másolatok. Az apró bronzszobrocskák alkotói több szabadsággal jártak el s az eredeti mű motívumát gyakran megváltoztatták. A bronzmásolatok általán nem oly hűek és pontosak, a márványmásolatok ellenben minden lényeges vonásban ragaszkodnak a mintaképhez.

Asklepiosunk bal lábán áll, a jobbat mellé helyezve kényelmesen pihenteti. Jobb karjával a hóna alá támasztott botra nehezedik, melyre kígyó tekergőzik. Bal karját csipőjére támasztja s így a köpenyt, melyet bal vállára vetett s jobb hóna alatt előre vont testéhez szorítja. Melle szabadon maradt; alsó testét teljesen eltakarja a nehéz redőjű köpeny. A csipőre támasztott kar motívuma már az olympiai oromcsoport alakjain megjelenik alighanem Polygnotos nyomán, mint az egykorú festett edények igazolják. Asklepiosunk bal lába mellett az omphalos, mely eredetileg nem tartozik az ő jelvényei közé s csak a késői másolók toldották hozzá képmásához, hogy Apollóval rokon lényét kifejezésre hozzák.

Asklepiosnak ez a szobrászi típusa, melyet magunk előtt látunk, alapjában már az V. század görög művészetének teremtése. Már a firenzei Uffiziben levő Asklepios szobor is azt a típust mutatja; ennek az eredetije valószínűleg Alkamenes körében készült elő.* Egész alakításmódja, stylusa az ő idejére vall. Ugyanennek a művészi motívumnak a meggazdagodott továbbfejlődése a nápolyi múzeum Asklepios szobra, mely alighanem az ötödik század végén keletkezett alkotás másolata.** A mi szobrocskánk első pillantásra szinte a firenzei Asklepios másolatának tűnik. Csak figyelmes, beható szemlélet után vesszük észre, hogy vannak bizonyos, kis eltérések, melyeknek művészettörténeti jelentőségük igen nagy. Mindenekelőtt föltűnik, hogy a mell előtt elvont köpeny felső szélén a redők erősebben megtorlódnak, csomósabbak, tömegeesebbek, nem egy síkban bomlanak szerte; a köpeny alsó részén is van eltérés, ránczokban gazdagabb a mi szobrunkon, mint a firenzein. A jobb bokától a bal csipőhöz vonuló ránczokat a firenzei Asklepioson hiába keressük. Ezeknek a redőknek a keletkezését csak a köpeny fölhajlott pereme a jobb láb bokája fölött teszi érthetővé. Ez a fölhajlott szél vonja sűrűbb redőkbe a köpenyt az alsó testen a mi szobrunknál. Bárminő kicsinyesnek, mellékesnek lássanak is ezek a megfigyelések, azok a kik a ruhakezelés fejlődését a görög szobrászatban megfigyelték, tudni fogják, hogy művészettörténetileg minő fontosságuk van. Ilyen apró jelek sokszor biztos időmeghatározók gyanánt szerepelhetnek. Így van ez az ó-szönyi Asklepiosnál is. A köpeny felhajlott préme oly

* V. ö.: Amelung: Führer S. 67 Nr. 94 (204); Arndt-Amelung: E. V. Nr. 718; L. Kjellberg: Asklepios J. II.

** Furtwängler—Urichs: Denkmäler S. 21. T. 8.

vonás, melyet csak a hellenistikus művészet ösmer. Végző lépcsőfoka ez annak a fejlődésnek, mely a ruhakezelés terén a görög szobrászatban Praxitelessel indul meg, a ki arra törekszik, hogy a ruha-szövet alakításában a véletlen egész játékát, tűnő személyeit és nyugtalan változásait is kifejezésre hozza. Az ő körében a művészek a ruhán már az apróbb gyűrődéseket is jelzik.*

Hogy szobrocskánk a hellenisztikus idők valamelyik nagyobb hírű, ösmert alkotásának a másolata, ezt bizonyítja, hogy az ó-szönyi példányon kívül több másolatban maradt reánk. Ezeket Savignoni és Amelung néhány év előtt összeállították.**

E másolatok közül az argosi példányon a ruha peremének felhajlását a művész elhagyta. Ez természetesen értelmetlen, önkényes változtatás, mert így hiányzik a jobb bokától a bal csipőhez futó redők indokolása. Az argosi példányon és a miénken az alak állása, súly elosztása nem egészen megnyugtató. Bár tulajdonképen jobb oldalára támaszkodik az egész szobor mégis balra dől. A körvonal a bal lábszárnál erősen befelé hajlik. Ez megzavarja a művészi motívum átgondolt szépségét; nincs következetesen kifejtve az egész alkotáson.

ÓSZÖNYI ASKLEPIOS SZOBROCSKA cca 13 n.

A felsorolt másolatok révén nem csak azt tudjuk meg, hogy az ó-szönyi Asklepios híres görög műalkotás másolata, hanem a fejtypust is megösmernjük, melynek segítségével szobrunkat hitelesen kiegészíthetjük. A szobrok közül ugyanis, melyeket, mint testvérpéldányokat

* V. ö. a halicarnassusi Mausoleum két főalakját az u. n. Mausolost és Artemisiát.

** 1. Róma, Magazzino archeologico, Róm. Mitt. 1901. (XVI) S. 376. Fig. 2. A fej is megmaradt. M. — 0,78 m. — 2. Paris, Musée Guimet, Reinach: Rep.: II. p. 33. Nr. 33. A fej is megvan. M. — 0,94 m. — 3. Argos, Arch. Anz. 1903. S. 44.; Róm. Mitt. 1903. (XVIII) S. 2. Fig. 1. Balról az omphalos. — 4. Paris, Musée du Louvre; Fröhner: Notice de la sculpture antique Nr. 400; Clarac: 294, 1164; Róm. Mitt. 1903. (XVIII) S. 3. Fig. 2. Balról mellette az omphalos és a kis Telesphoros. — 5. Emberfölötti méretű másolat a fejről. Róma Museo Nazionale delle Terme; Róm. Mitt. 1901. (XVI.) T. XIV. S. 373. Fig. 1.

megösmertünk, több töretlen fejjel maradt reánk. A fej művészi sajátosságait a legjobban a római Museo-Nazionaleban őrzött óriás másolaton tanulmányozhatjuk, mely egy emberfölötti méretű példány töredéke. A mint az Asklepios szobor egész typusa, úgy a fej is főbb vonásaiban az V. század művészi alakkezelésének, felfogásának jegyét viseli magán. Itt is csak egyes vonások árulják el a hellenisztikus kort. Ilyen főleg két oldalt elálló, csavartan hullámos hajfonat, melyet főleg a Pergamonból előkerült emlékekről ösmerünk. Megvan az Athena Parthenos pergamoni másolatán,¹ az u. n. pergamoni szép női fejen,² egy óriás női fejen a firenzei Uffiziben,³ s a British Museum szép, lány Dionysos-fején.⁴ Ugyanennek a hajviseletnek első jelevei már Lysippos iskolájában találkozunk például az Eutychides antiochiai Tychéjén.⁵ A Museo Nazionale Asklepios feje éles, erős vonalazásával, széles, részletező, szinte kimetszett haj kezelésével bronzeredetire vall. Asklepios szobrunk másolatai, melyeket összeállítottunk a másolás történetének szempontjából is érdekes tanulsággal szolgálnak. Látjuk mily gyakoriak a másolatok között a kisebbítések, a mi a római időben már csak takarékosági szempontból is érthető. A kisebbítések nem mindig egységes méretek szerint történnek, mint példányaink igazolják. Ha Asklepios szobrunk hellenisztikus eredetije életnagyságú volt, úgy a római fej a nagyobbító másolásnak volna érdekes példája, mely úgy látszik ritkán fordult elő.

Amelung érdeme, hogy e több másolatban reánk maradt Asklepios szobornak a mesterét nagy valószínűséggel megállapította.⁶ Hogy az eredeti remeket a pergamoni művészet körében kell keresni, erre már stylusbeli megfigyelések is rávezettek. Még közelebb jutunk ehhez a művészi körhöz, ha megemlítjük, hogy az argosi és az ó-szónyi példányon a talapzat tagozása határozottan pergamoni jellegű. Ezenkívül fontos, hogy a szt.-pétervári Eremitageban van egy domborműtöredék, melyet Pergamonban találtak s melyen Asklepios alakja a mi szobrunkkal teljesen megegyezik. A fej is ugyanez.⁷ Végül az is föltűnő, hogy a pergamoni érmeiken ugyanaz az Asklepios gyakran fordul elő.⁸

¹ V. ö.: Jbuch. des kais. deutschen arch. Inst. 1907. S. 55.

² Br. Br.: T. 159.

³ E. V. 344/5.

⁴ Mon. del' Inst. X. T. XX.

⁵ Arndt egy müncheni előadásán kimutatta, hogy Eutychides antiochiai Tychéjének nem a vatikáni Galleria dei Candelabri ösmert szobra a hű másolata, hanem a bronzpéldányok és egy márványszobrocska az ő gyűjteményében. A vatikáni példány későbbi átdolgozás. L. Münchener Jahrbuch der bildenden Kunst. 1907. I. S. 149.

⁶ Röm. Mitt. 1903. (XVIII.) S. 1. ff.

⁷ L. Röm. Mitt. 1903. S. 6. Fig. 4.; Furtwängler: Sammlung Sabouloff, Text zu T. XXIV.

⁸ Catalogue of coins in the British Museum, Mysia Pl. XXIX., 11; XXX., 1., 2., 4.; Wroth: Numismatic Chronicle 1882. Pl. I. 4., 21.; II. 1., 6., 10.; III. 1., 4.; Imhoof-Blumer: Griech. Münzen. 1890., T. VII. 10., 12.; Macdonald: Greck coins in the Hunterian collection II. Pl. LII., 19. p. 391.

Miután Pergamonban csak egy nagy Asklepios szentély volt s ebben az isten szobrát Phyromachos készítette, valószínű Amelung következtetése, hogy a mi Asklepios-szobrainkban Phyromachos művének másolatai maradtak reánk.¹ Amelung az ó-szönyi példányt nem ösmerte. Phyromachos valószínűleg azonos azzal a művészszel, a kiről Plinius megemlíti, hogy Attalos és Eumenes pergamoni királyoknak a gallok elleni harczait örökítette meg szobrászi csoportokban Isigonossal, Stratoniccossal és Antigonossal együtt.²

Ez a történeti összefüggés adja meg a Nemzeti Múzeum kis Asklepios-szobrának becsét és érdekességét. Fontos kutatásaink eredménye, hogy az ó-szönyi szoborban a pergamoni hellenisztikus művészet egyik nevezetes alkotásának márványmásolatára ösmerhetünk. Pergamoni kultuszszobor másolata a távol kis római tartományi városban, Bregetio-ban! Minő egyetemleges óriási ereje van a görög művészetnek! Hírneves alkotásai mily messze kisugárzanak! A Kr. u. II. században a hellenisztikus kor művészi formái elárasztják az egész római birodalmat.³ Mindenütt találkozunk hellenisztikus művek másolataival. Ennek a hatalmasan hömpölygő áradatnak egy kicsiny hulláma Pannoniában Asklepios-szobrunk épen úgy mint a már korábban ösmertetett női márvány fej.⁴

Hekler Antal.

¹ Röm. Mitt. 1903. S. 1. ff. L. Polybios XXXII., 25; Overbeck: Schriftquellen 1908.

² Plinius: N. H. XXXIV., 84; Overbeck, 1904.

³ V. ö. Arch. Ért. 908., 235. o.

⁴ Arch. Ért. 1908., 231-235. o.

Die Statuette ist in Ó-Szöny (Bregetio, Ungarn) gefunden worden und ist, wie ich nachgewiesen habe eine Wiederholung der von Phyromachos gefertigten Kultbildes im Asklepiostempel zu Pergamon.
/Vgl. Amelung, Röm. Mitt. 1903 S. 1 ff./